

Dokument nr. 8:43

(1999-2000)

Forslag fra stortingsrepresentant Karin Andersen om å øke statens utgiftsdekning av kommunale utgifter ved bosetting av flyktninger og regelendring som gjør det mulig å bruke arbeidsmarkedsetatens tiltaksmidler til opplæring og arbeidstrening for personer som må vente lenge på å få avgjort sin asylsøknad

Til Stortinget

Bakgrunn

Altfor mange flyktninger og asylsøkere sitter altfor lenge i mottak.

Det tar altfor lang tid både å få behandlet søknadene og avklart om vedkommende får bli eller må dra. I tillegg blir mange sittende i mottak i flere måneder og år etter at vedkommende har fått opphold i landet, fordi det er for få kommuner som ser seg i stand til å bosette flere flyktninger. Dette er en ond sirkel som må brytes.

De som blir sittende lenge i mottak blir både sosialt og arbeidsmessig satt tilbake og muligheten til å lykkes med å inkludere og integrere flyktningene i samfunnet reduseres kraftig. Dagens praksis må endres. Utflytting fra mottak, språk- og arbeidslivsopplæring må settes inn på et langt tidligere tidspunkt enn i dag.

En samlet kommunalkomiteé ba ved behandlingen av budsjettet for 2000 om en bred gjennomgang av asyl- og innvandringspolitikken. Komiteen var spesielt opptatt av å få avdekket flaskehalsen og av at kompensasjonsordningene måtte gjennomgås. En slik bred gjennomgang vil ta noe tid.

Imens øker både problemene med å få bosatt asylsøkere, og køen av asylsøkere som sitter passivt og venter på å få avgjort sin søknad er lang.

I 1999 kom en rapport fra SINTEF om forholdene på norske mottak. Rapporten avslører store mangler ved driften. Å bo i mottak beskrives som en stor tilleggsbelastning for mennesker i en vanskelig livssituasjon. Lang ventetid er verst. Rapporten levner ingen tvil om at forholdene er kritikkverdige og at tiltak må settes inn for å bedre forholdene. Opphold i mottak kan påføre asylsøkere tilleggsproblemer og bidra til å gjøre vellykket tilpassing senere svært vanskelig.

En nylig utgitt rapport fra Statskonsult konkluderer også med at slik systemet fungerer i dag, taper

alle parter. Flyktningene har ikke godt av å sitte passive lenge i mottak, staten taper masse penger på den trege saksgangen og kommunene vegrer seg for å ta imot personer som har sittet lenge i mottak fordi erfaringen tilsier at det er en svært vanskelig oppgave. Dette er en så uheldig situasjon for begge parter at vi ikke kan avvente en totalgjennomgang før en gjør noe.

Fra statens side er det satt inn ekstra ressurser for å øke saksbehandlingskapasiteten i UDI. Foreløpig ser det ikke ut til at dette har gitt resultater som har fått ned ventetiden vesentlig. Dette skulle også tale for at det må flere strakstiltak til for å bedre forholdene.

Asylsøkere som venter på å få behandlet og avgjort sin søknad, har mulighet til å få arbeidstillatelse når identiteten er slått fast. Dette er et stort framskritt. Imidlertid trenger de fleste både språkopplæring og innføring i hvordan arbeidslivet i Norge fungerer. Mange vil også være i behov av arbeidsmarkedsetatens virkemidler for å kunne komme i gang. Slik reglene er nå, kan ikke arbeidsmarkedsetaten gi tilbud om tiltak og opplæring, før søknad er avgjort med positivt vedtak. I praksis vil forutsetningene for å kunne gjøre seg nytte av en arbeidstillatelse være dårlige for mange av de som blir sittende lenge. Virkemidler som kunne økt muligheten til å lykkes i å få arbeid, blir ikke tatt i bruk. Å komme tidlig i gang med arbeidslivs- og språkopplæring er viktig. Uansett om asylsøkeren får innvilget opphold eller ikke, vil et opphold som innebærer aktivitet og opplæring gjøre situasjonen lettere for alle parter. Den enkelte har fått styrket sin kompetanse og unngått passivitet, isolasjon og tiltaksløshet. Det er en fordel enten det blir innvilget opphold eller ikke. Samfunnet har alt å vinne på at hver enkelt får styrket sin kompetanse og sjøloppholdelsesdrift gjennom aktivitet både ved permanent bosetting, også om vedkommende må sendes

ut. Muligheten til å klare en slik situasjon er langt større for den som ikke har sittet passivt og «stirret i veggen» i flere år. Derfor er det aktuelt å bruke arbeidsmarkedsetatens virkemidler fullt ut overfor de asylsøkere som blir sittende lenge og vente på å få søknaden avgjort. Ved ventetid over 9 uker, som er departementets egen målsetting for behandlingstid ved asylsøknad, bør det kunne gis tilbud om arbeidsmarkedstiltak, slik at den enkelte kan ha større mulighet til nyttiggjøre seg arbeidstillatelsen sin. Dette vil gjøre den enkelte asylsøker langt bedre i stand til å håndtere sin nye livssituasjon og vil gjøre det lettere for kommunene å bosette asylsøkere som har sittet lenge i mottak.

Kommunesektoren i Norge har store økonomiske problemer. Underskuddene øker fra år til år og ser ut til å komme opp i 10 mrd. kroner for 1999. Det er nær en fordobling fra året før. Det trengs en betydelig vekst i kommuneøkonomien for å klare de mest påtrengende oppgavene. Spriket er stort mellom pålagte og nødvendige oppgaver og de pengene kommunene får til disposisjon. I en slik situasjon er det ikke enkelt for kommuner å påta seg flere oppgaver. I tillegg kommer det faktum at mange kommuner mener at de ikke får dekket sine utgifter ved bosetting. Det kan blant annet vises til svar fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet til Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe av 9. november 1999, der det bekreftes at kommunene ikke får dekket sine utgifter til undervisning av flyktninger og innvandrere. For å gi en 100 pst. dekking av disse utgiftene, må statens utgifter for 2000 økes med 270 mill. kroner. Satsene er ikke pris- og lønnsjustert på flere år. Til sammenligning kan nevnes at hele Regjeringens ekstrasatsing på skolen i budsjettet for 2000, er på 235 mill. kroner. Det betyr at hele satsingen er mer enn spist opp av den manglende finansieringa av undervisningsutgifter for flyktninger og innvandrere. Kommunene har over flere år måttet betale mange hundre millioner kroner av egne frie inntekter for å finansiere utgifter som burde dekkes av staten. Dette bidrar selvsagt sterkt til å gjøre det vanskelig å få fart på bosettingsarbeidet.

For enslige, mindreårige asylsøkere kan det påvises lignende forhold. Kostnadene kan variere meget, og i mange tilfeller dekker statstilskuddet på ingen måte opp for kostnadene. En raskere og vellykket integrering for disse ungdommene og barna er en svært krevende jobb. På mange måter kan dette sammenlignes med tiltak for barn under omsorg av barnevernet.

Statskonsult peker i sin rapport på at dagens ordning innebærer både fordeler og ulemper for kommunene. Spesielt nevnes at tilskuddet til bosetting beholdes i 5 år, sjøl om vedkommende får arbeid og forsørger seg sjøl. Dette kan gi noen kommuner over-

skudd. Tilskuddet er ikke øremerket og gir derfor stor frihet i bruken av det. I tillegg nevnes at en får tilført store menneskelige ressurser med variert kulturbakgrunn. Det er grunn til å fokusere på disse positive sidene mer enn i dag.

Allikevel er det like stor grunn til å feste seg ved problemene som beskrives. Mange kommuner har høyre utgifter enn tilskuddet dekker og går derfor med underskudd. Dette gjelder primært storbyene. Spesialtiltak, særlig for enslige mindreårige, koster mer enn tilskuddet gir. Satsene for norskundervisning er for lave. Det er vansker med å skaffe bolig og mange vil ikke kunne få jobb på grunn av funksjons-hemming eller alder.

For kommunene dreier dette seg om langt mer enn penger. Det følger et enormt stort ansvar med spesielt mottak av enslige mindreårige. Frykten for å mislykkes, å ikke ha eller klare å beholde nødvendig og riktig fagkunnskap, er stor. Det er viktig å ha respekt for at oppgaven kan virke uoverkommelig i en vanskelig situasjon. Å få til en positiv holdning til å ta på seg enda flere oppgaver i en situasjon der nesten alle kommuner ikke får budsjettene til å møtes, er vanskelig. Det er en reell frykt for at flyktningene skal få «skylden» for at kommunebudsjettene ikke går i hop, og at det igjen skal nøre opp under negative holdninger overfor flyktningene og gjøre bosettingen vanskeligere. Den økonomiske risikoen ved å ta imot personer som har sittet lenge i mottak, er sjølsagt større enn om de som kommer har kort opphold bak seg.

Det er antydnet forslag fra Statskonsult til nytt inntektsregime og nytt bosettingsregime. Forslaget går blant annet ut på tvinge kommuner til å bosette flyktninger og asylsøkere for å løse den akutte situasjonen. Dette må sies å være en uønsket løsning. Positive virkemidler må tas i bruk først. Langt raskere og sterkere satsing på en aktiv opplæring og inkluderingspolitikk må etableres raskt.

For å snu en svært negativ trend er det nødvendig å øke integreringstilskuddet til kommunene raskt, slik at situasjonen for bosetting kan lettes og skje på en positiv måte. Her har også Statskonsult ulike forslag til endringer som kan vurderes brukt som straks-tiltak. Det vil ikke være riktig å avvente totalgjennomgangen når situasjonen er så kritisk som nå. Det er nødvendig med positive signal til kommunene om at staten vil ta et langt sterkere ansvar for utgiftene i framtida og kunne få bosettingsarbeidet i gang. Om det er tilskuddet på særlige områder som enslige mindreårige asylsøkere, undervisning eller en generell styrking som skal velges som strakstiltak overlates til Regjeringen å fremme forslag om. Det viktige nå er å få til en rask økning av statens utgiftsdekning til bosetting som letter økonomien for bosettingskommunene.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber Regjeringen endre regelverket for bruk av arbeidsmarkedsetatens virkemidler, slik

at asylsøkere som har fått arbeidstillatelse, men ikke har fått ferdigbehandlet sin asylsøknad innen 9 uker, kan gis tilbud om tiltak og opplæring.

2. Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om økning av statens utgiftsdekning av kommunale utgifter ved bosetting av flyktninger.

1. mars 2000